

Г. УОЛЛЕС ТА ЗАКОНОДАВЧЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГІЇ В США У 1945-1946 РР.

У статті досліджується процес формування Закону США «Про атомну енергію» 1946 р. під кутом протистояння цивільного та військового підходів до проблеми контролю над атомною енергією. Було встановлено, що природа протистояння пов'язана із різними поглядами на використання атомної енергії в післявоєнний період: для одних – інструмент підтримання національної безпеки за рахунок монопольного контролю над атомною зброєю, для інших – джерело небезпеки та фактор, перш за все, економічного розвитку. Розглянуто роль, яку відіграв Г. Уоллес у недопущенні встановлення військової опіки над атомною енергією. Зокрема, проаналізовано його зусилля, за допомогою яких вдалося вивести цю проблему на рівень публічної дискусії та в підсумку не допустити прийняття закону, який запобіг би мирному використанню атомної енергії.

Ключові слова: атомна енергія, ядерна бомба, «Мангеттенський проект», Комісія з атомної енергії США.

В статті досліджується процес формування Закону США «Об атомной энергии» 1946 г. под углом противостояния гражданского и военного подходов к проблеме контроля над атомной энергией. Было установлено, что природа противостояния связана с различными взглядами на использование атомной энергии в послевоенный период: для одних – инструмент поддержания национальной безопасности за счет монопольного контроля над атомным оружием, для других – источник опасности и фактор, прежде всего, экономического развития. Рассмотрено роль Г. Уоллеса в недопущении установления военной опеки над атомной энергией. В частности, проанализированы его усилия, с помощью которых удалось вывести эту проблему на уровень публичной дискуссии и в итоге не допустить принятия закона, который предотвратил бы мирное использование атомной энергии.

Ключевые слова: атомная энергия, ядерная бомба, «Манхэттенский проект», Комиссия по атомной энергии США.

This paper investigates the process of forming the United States Atomic Energy Act of 1946. This problem was viewed through the lens of civil and military approaches to the problem of the control over the atomic energy. It was found that the nature of the approach was connected with the different points of view on the using of the atomic energy after the Second World War: to some - it was the instrument for the national security support through the monopolistic control over the atomic weapon, to others – the source of danger and the factor, first of all, of the economic development. Much attention is given to review of the H. Wallace's role in the prevention of military control over the atomic energy.

Keywords: *atomic energy, nuclear weapon, Manhattan Project, United States Atomic Energy Commission.*

Одним із найбільших наукових досягнень ХХ століття стало використання атомної енергії для військових і мирних цілей. Уперше й востаннє ядерну зброю було застосовано під час Другої світової війни. Бомбардування японських міст Хіросіми та Нагасакі є досі унікальним випадком використання ядерної зброї у військових цілях. Проте загроза «ядерної зими» існувала впродовж всього періоду «холодної війни» і, на жаль, залишається актуальною в наш час.

Організація Об'єднаних Націй, як платформа для міжнародної співпраці та забезпечення миру, через низку причин, що вимагають окремого розгляду, не змогла встановити контроль над атомною енергією та запобігти гонці ядерних озброєнь в повоєнний період. Перші нормативні кроки в напрямку мирного використання атомних технологій та нерозповсюдження ядерної зброї були зроблені урядом США, який ухвалив, в ході широкої суспільно-політичної дискусії, внутрішнє атомне законодавство. Дослідження післявоєнних дебатів у США з приводу долі атомної енергії в мирний час залишається актуальною недостатньо дослідженою проблемою. Важливим є ставлення до процесу розробки Закону США «Про атомну енергію» міністра торгівлі Генрі Уоллеса, ідеї та переконання якого випереджали свій час та відповідають баченню атомної енергії як засобу досягнення економічного процвітання, а не руйнування світу у пеклі термоядерної війни.

Формування атомного законодавства США відбувалось на фоні та у відповідності з міжнародним курсом адміністрації Г. Трумена щодо долі атомної енергії та ядерної зброї в мирний час. В цьому контексті важливими є дослідження Г. Алперовіца [1], Дж. Квестора [2], Н. Танненвалд [3] та ін.

Одним із базових та найбільш цитованих досліджень з історії американського атомного проекту та подальшого процесу формування атомного законодавства США є праця Річарда Хюлетта «Новий світ (1939-

1946)» [4]. Р. Хюлетт був головним істориком Комісії з атомної енергії (КАЕ) в період з 1957 до 1980 рр., мав доступ до багатьох архівів та записів, які були ним використані для написання книги.

Великий інтерес у Сполучених Штатах до атомної проблеми, в тому числі питання контролю над атомною енергією, припав на кінець ХХ – початок ХХІ століття. Очевидно він був продиктований закінченням «холодної війни» та відкриттям багатьох засекречених до того архівних матеріалів. У контексті теми нашої розвідки, цінними дослідженнями стали праці американських істориків Г. Геркена [5], М. Хогана [6], П. Септімуса [7].

Новим поглядом на проблему контролю над атомною енергією стало дослідження політолога П. Февера [8], в якому автор розкриває ключову дилему, яка полягала в різниці між владою та управлінням ядерною зброєю, звідси і назви роботи «Опіка над опікунами». У відповідь на пропозиції деяких американських політиків перемістити ядерну програму США з міністерства енергетики до Пентагону¹ (2009 р.), політичний експерт В. Лануєт [9] написав цікаву аналітичну статтю про необхідність цивільного контролю за атомною енергією.

До такого важливого аспекту нашого дослідження, як суспільна думка США щодо долі атомної енергії, звертались у своїй праці українські історики О. Потехін та І. Беттяр [10].

Вплив поглядів Г. Уоллеса на розробку Закону «Про атомну енергію» США не було ще досліджено ні іноземними, ні вітчизняними істориками, хоча частково висвітлено в працях дослідників Р. Уолтона [11], Д. Єргіна [12], «Критики Холодної війни» під редакцією Т. Паттерсона [13], М. Шімамото [14], М. Клеймана [15].

---

¹ Matthew L. Wald, «Bomb Plants Could Shift to Control of Pentagon», The New York Times, February 7, 2009, p. A11. See Lisa Hoffman, «Military to Control Nukes?» Scripps-Howard News Service, February 6, 2009.

Основу джерельної бази, на яку спирався автор під час написання статті, становлять: щоденник Г. Уоллеса [16], матеріали засідання Комітету з антиамериканської діяльності [17], а також матеріали з архіву Г. Уоллеса, що зберігаються в бібліотеці університету шт. Айова [18].

Витоки атомної політики США відносяться до становлення та діяльності «Мангеттенського проекту», внаслідок реалізації якого були створені перші атомні бомби. Поява американської атомної програми напряму пов'язана з ініціативою науковців та високим рівнем довіри до їхніх ідей президента Ф. Рузвельта. Фізики-іммігранти (Альберт Ейнштейн, Лео Сілард, Юджин Вігнер, Едвард Теллер та ін.), переконали Ф. Рузвельта в необхідності розпочати широкомасштабні дослідження, щоб встановити можливості використання атомної енергії для виробництва бомби². Як результат, 19 жовтня 1939 року президент ініціював створення Уранового комітету при Національному бюро стандартів.

Подальша взаємодія науковців та держави відбувалася завдяки активним діям директора Інституту Карнегі доктора Ваннівера Буша. Очоливши Управління наукових досліджень та розробок (УНДР)³, д-р Буш став головним науковим радником президента Ф. Рузвельта під час Другої світової війни. На вимогу д-ра Буша, Урановий комітет став відділом УНДР з урану, під кодовою назвою S-1 [4].

На цьому етапі розгортання американської атомної програми єдиним із політиків адміністрації Ф. Рузвельта, кого було проінформовано про секретні ядерні дослідження, був віце-президент Г. Уоллес, який часто консультував президента з наукових питань. Детально про американські дослідження в області атомної енергії міністру Уоллесу розповів у червні 1940 року В. Буш:

---

² Вченим було відомо, що в Третньому Рейху велись серйозні дослідження в цьому напрямку, зокрема, нацистами було взято під контроль уранові поклади на території колишньої Чехословаччини. На час війни було відомо ще два місцезнаходження урану – у Бельгійському Конго та в Канаді.

³ Управління наукових досліджень та розробок було засновано 28 червня 1941 року (через 6 днів після нападу Німеччини на СРСР) та взяло на себе функції координації та реалізації наукових проектів для потреб національної оборони.

«...з того, що сказав мені д-р Буш, президент, на цих ранніх етапах хотів, щоб ці питання (вивчення можливостей використання U-235 для створення атомної бомби) були обговорені зі мною, оскільки я був другою людиною в команді. Крім того, у президента на той час, я вважаю, була велика довіра щодо мого наукового досвіду» [17, р.1074]. Відповідно до зміни ситуації на міжнародній арені та прогресу науковців у дослідженнях, зацікавленість держави в ядерній програмі США зростала. Поштовхом для прискорення робіт стали висновки британського MAUD⁴, у яких підтверджувалася можливість розробки бомби до закінчення війни.

У червні 1942 року⁵, американський атомний проект, з погодження президента, перейшов із наукового етапу в стадію практичного втілення та був переданий під контроль військових⁶. З цього часу Г. Уоллес був відсторонений від участі в роботі проекту, його управлінський талант був спрямований на перевлаштування економіки країни на потреби досягнення перемоги у війні: «... усе що я хотів знати було те, що робота просувається. Я не знав ні назви проекту, ні місця розташування, але я припускав, що д-р Буш робить свою роботу» [17, р.1075].

З переходом у 1942 р. американської атомної програми під контроль військового відомства відбулося засекречення всіх матеріалів та результатів діяльності в рамках «Мангеттенського проекту». Питання нерозголошення даних про стан ядерних досліджень до закінчення війни було погоджено на зустрічах Ф. Рузвельта та В. Черчилля у Квебеку (1943 р.) та Гайд Парку (1944 р.).

---

⁴ MAUD (Military Application of Uranium Detonation) - назва британського комітету, у якому англійські та німецькі вчені працювали над першою у світі атомною бомбою. Створений комітет у квітні 1940 року. На основі роботи комітету було створено британську ядерну програму – «Tube Alloys».

⁵ Ф. Рузвельт санкціонував розгортання повномасштабних робіт зі створенню бомби 17 червня 1942 року, затвердивши проект робіт підготовлений В. Бушем та Дж. Конантом та попередньо затверджений Г. Уоллесом та генералом Дж. Маршалом.

⁶ 13 серпня 1942 року в Нью-Йорку був створений штаб Північно-Атлантичного дивізіону Інженерних військ Армії США під кодовою назвою «Мангеттенський інженерний округ», очолюваний генералом Дж. Маршалом. На базі округу розгорнувся Мангеттенський проект, керівником якого 17 вересня 1942 року став Леслі Гровс.

Президент Ф. Рузвельт не дожив до початку атомної ери⁷, а для його наступника Г. Трумена стало несподіванкою, що такі масштабні роботи із залученням армії та уряду не були доведені до його відома як віце-президента⁸, що в черговий раз доводить найвищий рівень секретності атомного проекту. Президент Г. Трумен використав ядерну зброю відповідно до тих цілей, які переслідував його попередник: пришвидшити капітуляцію Японії та переможно закінчити Другу світову війну. Як результат, після бомбардувань Хіросіми та Нагасакі, в ході яких було продемонстровано руйнівні можливості атомної енергії, завісу секретності щодо англо-американсько-канадських ядерних досліджень для світового загалу було піднято, що відкривало шлях для встановлення міжнародного контролю над таким небезпечним для цивілізації джерелом енергії та використання його у мирних цілях.

Проблема контролю над атомною зброєю та ядерною енергією, яка вийшла за рамки внутрішнього американського дискурсу, стала першим серйозним викликом для ще одного великого проекту Ф. Рузвельта – Організації Об'єднаних Націй, яка засновувалась як міжнародна платформа, де в рамках багатосторонньої співпраці повинні вирішуватись важливі для підтримання миру та безпеки питання.

Із капітуляцією Японії адміністрація Г. Трумена розпочала формувати американську політику в області атомної енергії. Центральне питання, яке викликало широку суспільно-політичну дискусію і було напряму пов'язане із подальшими кроками США у своїй внутрішній та зовнішній атомній політиці – можливість надання міжнародній спільноті інформації по ядерній енергії.

Обговорення на політичному рівні питання обміну науковими знаннями з атомної енергії відбулось на спеціальному засіданні кабінету

---

⁷12 квітня 1945 року Ф. Рузвельт помер. Його наступником за Конституцією США до наступних виборів став віце-президент Г. Трумен.

⁸ Трумен був віце-президентом США 82 дні (із 20 лютого 1945 по 12 квітня 1945 р.) за цей час усього двічі зустрічався із президентом Рузвельтом, який не відкрив йому таємниці Мангеттенського проекту.

міністрів 21 вересня 1945 року. Військовий міністр Г. Стімсон, який був занепокоєний діями президента Г. Трумена у Потсдамі та держсекретаря Дж. Бірнса у Лондоні (намаганням залякати СРСР ядерною бомбою), запропонував розпочати прямий діалог із Радянським Союзом для обміну знаннями, пов'язаними з атомними технологіями, щоб запобігти гонці озброєнь. Навколо цієї пропозиції розпочалась тривала дискусія, яка завдяки пресі вийшла за рамки політичного обговорення. Член адміністрації Г. Уоллес, будучи переконаним у тому, що наукові знання не можуть утримуватися в кордонах однієї держави, підтримав ініціативу військового міністра Г. Стімсона [16, р. 482].

Аргументи опонентів пропозиції Г. Стімсона, які вірили в те, що атомні секрети повинні й надалі залишатися національним надбанням США, хоча й мали підтримку громадської думки, базувалися на «колективній відсутності наукового розуміння атомної енергії» [14]. Її можна пояснити тим, що ядерна фізика на період закінчення Другої світової війни залишалася маловідомою широкому загалу галузю науки, а основний обсяг інформації, пов'язаний із нею до бомбардування японських міст, знаходився під грифом «секретно». В зв'язку із цим, досить часто коли питання стояло про обмін базовою інформації з атомної енергії, як в пересічних громадян, так і в політиків, воно асоціювалось із наданням іншим державам секретів атомної бомби [11].

До того ж, політики та військові не були достатньо проінформовані про розвиток атомних технологій у світі, і тому скептично ставилися до можливості того, що в СРСР найближчим часом виготовлять власну атомну бомбу (для прикладу, Л. Гровс відводив СРСР на це щонайменше 20 років) [12]. Хоча Радянський Союз був спроможним створити ядерну зброю набагато швидше, на чому наголошував і міністр Уоллес: «В даний час із публікацією «звіту Сміта»⁹ та іншою наявною інформацією не має суттєвих

---

⁹ Після бомбардування японських міст у США, із дозволу сенату, було видано книгу Г. Сміта «Атомна енергія для військових цілей». Це була розсекречена інформація щодо розділення ізотопів урану, ядерних реакторів, і в загальних рисах щодо будови атомної бомби.

наукових секретів, які могли б стати перешкодою для виробництва атомної бомби іншими державами» [16, р. 486]. Тому збереження атомної монополії США, яку підтримувала велика частина, так званих, «полісімейкерів» в адміністрації президента була, за влучним визначенням вчених та згодом підхопленим Г. Уоллесом, помилковою надією на безпеку «за науковою лінією Мажино» [11, р. 56].

Важливим чинником, на який не могла не звертати уваги адміністрація Трумена при вирішенні такого важливого для майбутнього країни та світу питання, була суспільна думка. Більшість пересічних громадян США та ЗМІ підтримували ідею контролю ООН над атомною енергією. Але, разом із тим, американці вважали, що до того, як буде встановлена ефективна система міжнародного контролю та інспекцій, Сполучені Штати повинні зберігати ядерну монополію [10].

Уряду США довелось маневрувати, враховуючи задекларовані попередньою адміністрацією міжнародні зобов'язання та внутрішньополітичну ситуацію. 8 жовтня 1945 р. Трумен публічно, повідомив про своє рішення, де чітко визначив, що американська держава буде прагнути міжнародного контролю над атомною енергією, а щодо секретів ядерної зброї, то вони зберігатимуться США доти, доки ООН не буде створена дієва система контролю [10, с. 47]. Заява президента визначила основний курс США у внутрішній та зовнішній атомній політиці. Ця позиція та задекларована¹⁰ необхідність використання атомної енергії виключно в мирних цілях, на нашу думку, і стали дороговказом для формування закону США з атомної енергії.

Головним «підводним каменем» у процесі розробки американського законодавства з атомної енергії стало питання постійного контролю над ядерними дослідженнями та розробками. У цій дискусії проявилось дві точки зору на застосування атомного потенціалу. Перша – мирне використання в

---

¹⁰ 11 листопада 1945 р. у Вашингтоні Г. Трумен зустрівся з британським прем'єр-міністром Клементом Еттли і з канадським прем'єр-міністром Маккензі Кінгом. На саміті вирішувались питання подальшої долі атомної енергії в мирний час.

промислових цілях, яке не потребує участі військових та передбачає цивільний контроль над атомною програмою, – його відстоював Г. Уоллес, низка науковців та політики-прогресисти. Друга – забезпечення національної безпеки через збереження атомної монополії, що вимагає продовження військового контролю, найактивніше цю позицію відстоював керівник Мангеттенського проекту Л. Гровс.

Під час розмов із президентом Г. Труменом Г. Уоллес неодноразово висловлював своє занепокоєння тим, що американський атомний арсенал та матеріали для виробництва атомних бомб продовжують перебувати під керівництвом Л. Гровса, який публічно заявляв про те, що мирне використання атомної енергії неможливе ще протягом багатьох років [11, р. 70].

Позицію Л. Гровса підтримували впливові військові (Дж. Форрестал, Р. Паттерсон) та політики вищого ешелону (Дж. Бірнс, А. Ванденберг). Саме за сприяння А. Ванденберга у жовтні 1945 р. був внесений до розгляду в Палату представників перший проект закону, що регулював внутрішнє законодавство з питань атомної енергії – «законопроект Мей-Джонсона»¹¹. Хоча автори та прихильники законопроекту стверджували, що він був розроблений, щоб замінити військовий нагляд цивільним контролем, але окремі його положення суперечили їх заявам: в Комісії з атомної енергії (КАЕ) із 9 членів 4 мали бути військовослужбовцями; не було передбачено ніяких асигнувань на розвиток та дослідження атомної енергії в мирних цілях; продовжувалася політика секретності досліджень, передбачалась система покарань за її недотримання та ін. За висловом історика Р. Х'юлетта «даний законопроект був розроблений, щоб використовувати атомний потенціал для сприяння подальшим військовим розробкам» [4].

---

¹¹ В червні 1945 р. Тимчасовий комітет, очолюваний Г. Стімсоном, доручив Дж. Гаррісону (заступник Г. Стімсона та член комітету) підготувати законодавство з атомного питання.

Авторитетні вчені, ЗМІ¹², політики різних рангів (Г. Сміт – директор бюджетного управління, Г. Ікес – міністр внутрішніх справ, Г. Уоллес – міністр торгівлі, Дж. Снайдер та ін.) виступили категорично проти «законопроекту Мей-Джонсона». Завдяки їхнім протестам, швидке просування даного проекту закону з атомної енергії було призупинено та відправлено на доопрацювання. Для цих цілей, наприкінці жовтня 1945 р., Сенат сформував Спеціальний комітет з атомної енергії, який очолив сенатор Б. Макмагон.

Міністр Уоллес брав активну участь в обговоренні рекомендацій про внесення змін до законопроекту та разом із Управлінням військової мобілізації та реконверсії (УВМР) на чолі із Джоном Снайдером¹³ розробив пропозиції, спрямовані на обмеження діяльності КАЕ президентом та Конгресом, а також зменшення ролі військових¹⁴ [18, р. 509]. Результати роботи Г. Уоллес передав президенту Г. Трумену особисто: «В світлі того, що атомна енергія може вплинути на наше економічне, соціальне та політичне життя, наголошую на важливості внесення змін до законопроекту, відповідно до рекомендацій УВМР» [18, р. 511]. Упродовж листопада та більшої частини грудня 1945 р. проходили слухання Спеціального комітету сенату з атомної енергії, який дійшов висновку про те, що через велику кількість необхідних змін, доцільно розпочати підготовку нового законопроекту («законопроект Макмагона»), до якого, в підсумку, були внесені рекомендації підготовлені Г. Уоллесом та УВМР.

На формування положення про інформаційну політику, окрім тиску зі сторони військово-промислових груп та ультрапатріотичних організацій (які

---

¹² Газета «The Chicago Sun» у заголовку до статті звинуватила військовий департамент у спробі «провести законодавство через Конгрес».

¹³ УВМР долучилось до розробки законопроекту за рішенням президента.

¹⁴ 1) Директор комісії має бути поставлений під контроль президента; 2) В законопроекті повинні бути передбаченні положення, які дозволять президенту звільняти членів комісії, коли він буде вважати це необхідним у національних інтересах; 3) Для відповідності демократичним принципам ні директор, ні інші члени комісії не повинні бути діючими членами збройних сил; 4) Повна націоналізація виробництва, переробки та володіння матеріалами розчеплення.

наполягали на секретності), суттєво вплинуло загострення міжнародної напруги на початку 1946 р., яка була пов'язана з різного роду заявами: промова Й. Сталіна у Великому театрі, «довга телеграма» Кеннана, фултонська промова В. Черчилля. Ці обставини йшли в розріз із пропозиціями розсекречення та встановлення вільного обміну ядерною інформацією.

Останнім аргументом на користь збереження секретності став випадок, пов'язаний із радянськими шпигунами, яких у лютому 1946 р. було затримано в Канаді (так звана «справа Гузенка») [7]. Цей епізод посилив позиції військових, особливо Р. Паттерсона та Л. Гровса, які переконували в тому, що збереження секретності вимагає участі військових, наділених відповідними повноваженнями [16, р. 570]. У підсумку, сенат переписав розділ законопроекту «Про розповсюдження інформації», замінивши його на «Контроль інформації»: встановлювалась заборона на обмін інформацією з іншими країнами, в тому числі із союзниками, як на військове, так і на мирне використання атомної енергії [19].

Г. Уоллес рекомендував президенту Трумену обмежити секретність виключно ядерною зброєю, а дослідження та використання атомної енергії в промислових цілях пропонував передати в руки приватному бізнесу. Але пропозиції міністра Уоллеса і застереження низки вчених не були взяті до уваги. Пункти про повну секретність інформації стали в майбутньому положенням закону, що призвело до припинення співпраці США та Великобританії в сфері ядерних досліджень [7].

Черговий крок у напрямку збільшення військового впливу в КАЕ був здійснений через пропозицію прийняти поправку Ванденберга¹⁵, яка фактично надавала б військовим можливість накладати вето на рішення комісії. У Спеціальному комітеті з атомної енергії поправка отримала

---

¹⁵ При КАЕ мав створюватися Військовий комітет зв'язку. Комітет мали інформувати з усіх питань ядерних досліджень, які, на думку комітету, відносилися до національної оборони. Комітет міг звернутись із проханням до президента скасувати рішення комісії, якщо ці дії комітет вважатиме шкідливими для національної безпеки.

серйозну підтримку. Натомість Г. Уоллес відреагував на неї доволі різко, затаврувавши це як «шлях до фашизму» та публічно закликав проти «передачі нації в руки військових», посилаючись на одну із демократичних основ суспільства США – цивільний контроль над збройними силами [13]. Протести викликали значну суспільну опозицію поправці, достатню, щоб досягнути компромісу. Г. Уоллес запропонував залучити у якості посередника у цьому питанні Д. Ейзенхауера, який підтримував ідею мирного використання атомної енергії та міг посприяти, за Г. Уоллесом, прийняттю правильних рішень. Зрештою, «поправка Ванденберга» була прийнята, але із суттєвими обмеженнями ролі Комітету зв'язку з військовими в КАЕ, який став у підсумку одним із консультативних органів при комісії.

Л. Гровс виступав проти нового проекту закону, посилаючись на слабкі безпекові положення. І все ж «законопроект Макмагона» був схвалений Сенатом (1 червня), Палатою Представників (20 липня) та підписаний президентом Труменом 1 серпня 1946 р. Згідно з законом, починаючи з 1 січня 1947 року вся робота над американською атомною програмою, яка перебувала з часів війни під контролем військових, переходила до Комісії з атомної енергії, яка складалась із цивільних осіб, що відповідало прагненням встановити міжнародний контроль над атомною енергією.

Отже, у нашому дослідженні ми здійснили спробу проаналізувати процес формування Закону США «Про атомну енергію» 1946 р. під кутом протистояння цивільного та військового підходів до проблеми контролю над атомною енергією та дійшли наступних висновків:

1. Розробка внутрішнього законодавства з атомної енергії відбувалась в контексті прийнятого адміністрацією Трумена зовнішньополітичного курсу США щодо атомної політики.

2. Природа протистояння цивільного та військового підходів пов'язана із різними поглядами на використання атомної енергії в післявоєнний період: для одних – інструмент підтримання національної

безпеки за рахунок монопольного контролю над атомною зброєю, для інших – джерело небезпеки та фактор, перш за все, економічного розвитку.

3. Важливу роль у недопущенні встановлення військової опіки над атомною енергією відіграв Г. Уоллес. Прихильник прогресивістських поглядів, Г. Уоллес користувався авторитетом серед вчених та ліберальних політиків, до того ж, міністр Уоллес був єдиним з адміністрації Рузвельта, хто стояв біля витоків програми ядерних досліджень в США, що дозволило йому швидко зорієнтуватись в дебатах навколо атомної проблеми. Завдяки зусиллям Г. Уоллеса вдалося вивести цю проблему на рівень публічної дискусії та в підсумку не допустити прийняття закону, який запобіг би мирному використанню атомної енергії.

4. Збереження контролю над атомними знаннями означало продовження американської атомної монополії, що мотивувало СРСР прискорити виробництво власної бомби, а Великобританію реанімувати власний атомний проект. Як наслідок, у 1949 р. Радянський Союз, а в 1952 р. Великобританія випробували власні ядерні бомби, що символізувало закінчення атомної монополії США, не дивлячись на застереження Г. Уоллеса та низки науковців.

Використані джерела та література

1. Alperovitz G. Atomic Diplomacy: Hiroshima and Potsdam. – New York: Penguin books, 1985. – 402 p.
2. Quester G. Nuclear monopoly. – New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.): Transaction Publishers, 2000. – 234 p.
3. Tannenwald N. The Nuclear Taboo: The United States and the Non-Use of Nuclear Weapons Since 1945. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2011. – 472 p.
4. Hewlett R., Anderson O. The New World. 1939-1946. – University Park, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1962. – 766 p.
5. Herken G. The Winning Weapon: The Atomic Bomb in the Cold War, 1945-1950. – Princeton: Princeton University Press, 1988. – 442 p.
6. Hogan M. A Cross of Iron: Harry S. Truman and the Origins of the National Security State, 1945-1954. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 540 p.

7. Septimus H. Nuclear Rivals: Anglo-American Atomic Relations, 1941–1952. – Columbus: Ohio State University Press, 2000. – 272 p.
8. Feaver P. Guarding the guardians: Civilian control of nuclear weapons in the United States. – Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1992. – 261 p.
9. Lanouette W. Civilian Control Of Nuclear Weapons // Published on Arms Control Association, 2009. – [Electronic resource] – Mode of Access: https://www.armscontrol.org/act/2009_5/Lanouette#bio.
10. Потехин А. Общественное мнение США и создание ООН. – К.: Наукова думка, 1993. – 127 с.
11. Walton R. Henry Wallace, Harry Truman, and the Cold War. – N.Y.: The Viking Press, 1976. – 388 p.
12. Yergin D. Shattered peace: The origins of the Cold War and the National Security State. – Boston: Houghton Mifflin, 1977. – 528 p.
13. Cold war critics: Alternatives to American foreign policy in the Truman years / Ed. Thomas G. Paterson. – Chicago: Quadrangle Books, 1971. 313 p.
14. Shimamoto M. Henry A. Wallace's Criticism of America's Atomic Monopoly, 1945-1948. – UK: Cambridge Scholars Publishing, 2016. – 225 p.
15. Kleinman M. A world of hope, a world of fear: Henry A. Wallace, Reinhold Niebuhr, and American liberalism. – Columbus: Ohio State University Press, 2000. – 368 p.
16. The Price of Vision: The Diary of Henry A. Wallace 1942–1946 / Ed. John Morton Blum. – N.Y.: Houghton Mifflin, 1973. – 707 p.
17. Hearings before the Committee on unamerican activities House of Representatives. Vol. I. – Washington: United States government printing office, 1950. – 128 p.
18. The University of Iowa Libraries. Henry A. Wallace Collection. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://wallace.lib.uiowa.edu/>.
19. Atomic Energy Act of 1946. – Washington: U. S. Atomic Energy Commission, 1965. – 22 p.